

Demokrasi İnancı

Tarihin akışını, bu arada özel olarak düşünce tarihinin gelişimini iyi bilmeyenler demokrasinin insanlar için çok eski bir amaç ve hatta bazı koşullarda çok eski bir alışkanlık olduğunu düşünebilirler. Batılı kaynaklar yunan demokrasilerini övmekle bitiremiyorlar. Bazı kültür tarihçileri yunan uygarlığından önceki uygarlıklarda *ilkel demokrasi* diye adlandırılabilir bir uygulamanın sözkonusu olduğunu bildiriyorlar. İlkel demokrasiler toprakta üretimin yaşam için büyük bir dayanak hatta tek kaynak olduğu dönemlerde toprak sahiplerinin ortak karar üretmek zorunda olmalarının getirdiği bir uygulamadan başka bir şey değildir. Daha sonra Makedonya'da büyük toprak sahipleri aralarından birini kral seçerken böyle bir birlikte karar oluşturma zorunluluğunun belirleyiciliği altındaydılar. Eski zamanda demokrasiye benzer demokrasiler gene de iyi kötü yunan demokrasileridir, onların da o çok sınıflaşmış toplum düzeninde birer *önder demokrasileri* olduğunu unutmamak gerekir.

Çoğumuza öyle gelir ki çağımızın yani Yeniçağ'ın yani XVII. yüzyılla başlayan zamanların düşünce dünyası demokrasi inancıyla belirgindir, bu inançla dolu doludur. Bize öyle gelir ki o adı büyük filozofların, Descartes'ların, Spinoza'ların, Leibniz'lerin herbiri bir yandan bilim ve felsefe düşüncesini geliştirirken siyasal düzeyde de demokrasiden yana çıkmışlardır. Kesinlikle öyle olmadı ve Yeniçağ'ın başarıları ve bu arada sermayeciliğin gelişimi zorba yönetimler diyebileceğimiz mutlak yönetimlerin kaskatı koruyuculuğu altında gerçekleşti. Bir başka deyişle çağımızın toplumsal yaşamını belirleyen siyasal yapı tepeden tırnağa baskıcı özellikler taşıyordu. Onun dört ya da beş yüzyıl sürmüş demir pençesi olmasa sermayeci gelişimlerin ve ona bağlı olarak bir takım düşünce gelişimlerinin yaşama geçmesi elbette kolay olmayacaktı.

Zaten o zamanlar özellikle bizim bugün anladığımız anlamda demokrasi inancı diye bir şey kesinlikle sözkonusu değildi. İnsanlar ve hatta düşünürler demokratik yaşamın yeni toplumlarda yani yeni ulusal

bütünlüklerde geçerli olabileceği konusunda kuşkuluydular. Örneğin aydınlanmanın büyük düşünürü Jean-Jacques Rousseau demokrasiyi bir düşünce biçimi, bir anlayış, bir kavrayış olmaktan çok bir yönetim biçimi olarak düşünüyor ve buna göre çoğunluğun azınlığı yönetmesinin insan aklına sığmayacak bir iş olduğunu söylüyordu. Bu düşünceden yana olanların her şeyden önce halkın ya da kitlelerin sağduyusuna inanmadığı kesindi. Alttan alta her zaman Platon'cu bir anlayış geçerli olmuştur: toplumu akli başında insanlar yönetmelidir. Hiçbir zaman hiçbir toplum özel olarak akli başında kişilerce yönetilmedi bugüne kadar ve yöneticiler her zaman sıradan insanlar oldular. Mutlak yöneticiler de başkaları da sıradan insanlardı. Yeni zamanların usta yöneticileri belki de en çok Machiavelli'nin *Prens*'ini okumuşlardı.

Akli başında adamlarca yönetilme ülküsü siyasetin yapısına aykırıdır. İnsanların çoğu, özellikle toplumla, tarihle, felsefeyle ilgili olmayanlar ya da genel bir söyleyişle yarı aydınlar yönetme konusunda son derece tutkuludurlar. Bu yüzden Yeniçağ'ın *yasa düzeniyle ılımlılaştırılmış* mutlak yönetim düzenlerinden yana çıkan filozofları hiçbir zaman tanrısal güçte yetkinleşmiş yöneticilerin varolabileceğini düşünmediler. Demokrasinin yaşamda geçerli olması olası değildi ama mutlak yönetimlerin yasayla ılımlılaştırılmadıkça tehlikelerle dolu olduğu da kesindi. Demokrasiden uzak kalma konusunda temel eğilim elbette halka ya da kitlelere güvenememe duygusundan kaynaklanıyordu. Örneğin çağını en iyi kavramış düşünürlerden biri olarak belirleyebileceğimiz Jean-Jacques Rousseau halk insanıyla bilge kişi arasına kocaman bir uzaklık koyabiliyordu. *Toplum sözleşmesi*'nde şunları söyler Rousseau: "*Halka halkın diliyle değil de kendi diliyle seslenmek isteyen bilgiler anlaşılamazlar. Çünkü halkın diline çevrilemeyen binbir fikir vardır. Çok genel görüşler de çok uzak nesnelere de halkın kavrayışının dışında kalır.*"

Bu bakışın genel olarak ama özellikle *bugünün koşullarında* ne kadar gerçekçi olduğu elbette tartışılabilir. Halkın geriliği sorunu bize her zaman zorba yönetimlerin zorunlu olduğunu düşündürcektir. Kendini yönete-

meyeni yönetirler görüşü pek de boş bir görüş değildir. Öte yandan yönetilenin yeterliliği tartışma götürürken yönetenin yeterliliğini tartışmak yok mu? Bir kimya ya da fizik sorununu halka ya da daha doğrusu belli bir öğrenimden geçmemiş insana anlatmak elbette kolay değildir. Ama onu sıradan bir siyaset adamına anlatmak da kolay değildir. Özel bir alanla ilgili bilgilerin bir başka özel alanda iş gören insana aktarılması elbette çok güçtür ama insanla ya da yaşamla ilgili genel bir fikrin her bilgi düzeyindeki insana az çok aktarılabilir olduğu da kesindir.

Ancak siyaset adamları her zaman kendilerine çokça güvenirler ve tepelerde bir yerlerde olduklarına göre öğrenecek olanlar onlar değildir, onlar her zaman öğrenenler olacaklardır. Felsefenin pekçok sorununu sıradan insanlara rahatça anlatabilirsiniz, yeter ki o insanlar her türlü bilgiye kulaklarını inatla tıkamış olmasınlar. Siyaset adamının kulakları dıştan gelecek bilgilere kapalıdır: o hiçbir zaman dinlemeyen, her zaman monolog yapan adamdır. Demokrasi öncelikle bir diyalog kültürüdür. Hele hele halk dediğimiz zaman kitlelerin kültür açısından en alt düzeyde yer almış kişilerini düşünmüyorsak, bütün bir toplumu düşünüyorsak, bilgilerin kendilerini topluluklara ulaştırmasının olanaksız olduğunu söylemek iyiden iyiye yanlış olacaktır.

Bununla birlikte bilgilerle kitleler arasında çok uyumlu bir yakınlığın olduğunu söylemek de güçtür. Siyaset adamları diyalog yapamazken kitlelerin insanları diyaloga tutkun mudurlar? Düşünerek yaşayan, kendiyile ve başkalarıyla diyalog yapan insanların sayısı çok azdır. Düşünerek yaşayanların düşünmeyi pek sevmeyenlerle uyuşabileceğini düşünmek kolay değildir. Bir kere kitlelerin daha çok önyargılarıyla yaşamayı seven ve bunun dışına çıkmak istemeyen insanlardan oluştuğunu hepimiz biliyoruz. Bilge kişinin en büyük zorluğu kırırdatmak istediği bir dünyada kalabalıkların lök gibi oturmuş önyargılarla yaşamak konusunda dirençli olmasıdır. Sıradan insanlardan oluşmuş siyaset ortamları halkın duyarlıklarına oldukça yakındır. Siyaset adamının da birer önyargı değerinde kuralları ve hatta ilkeleri vardır. Buna göre siyaset alanının

kurallarıyla halkın önyargıları arasında çok çabuk uyum kurulur. Küçük sorunlarla içli dışlı olmuş insanın kaygıları siyaset adamının kaygılarına büyük ölçüde denk düşer. Her ikisi arasında görünür görünmez bir yakınlık vardır. Gerçekten bu önyargılı kitleleri gerçek bir dönüşümün bilincine ulaştırmak elbette kolay bir iş değildir. Halkseverliğin gücüne dayanarak her zaman *yaşasın sevgili halkımız* duyguculuğuna yönelmek zor bir iş değildir elbet. Ancak bunun bilgeyle halk arasında iyi bir iletişim düzeni kurulması açısından hiçbir yararı olmayacaktır. Halklar da siyaset adamları da bilgeleri sevmezler ve onları her zaman kuşkulu insanlar olarak değerlendirirler.

Bilgenin bakış açısı elbette boş bir halkseverlikle ilgili olmadığı gibi bir halk düşmanlığıyla ya da kendini kitlelerin üstünde görme telaşıyla da ilgili değildir. Ama gerçekten halkların bilinç koşulları kalıp düşünceleri tutmaya özellikle eğilimlidir ve düşünmeye alışmamış insanlar hemen her koşulda önyargılara tutunarak rahatlama eğilimi gösterirler. Sınırlı bilinç, gelişmiş bir düşümselliğin yolunda acı çekmek gibi, bütün insanın acısını çekmek gibi bir işin peşine gitmeyi hiçbir zaman düşünmeyecektir. Gene toplum sözleşmesinde Rousseau der ki: *“İnsanlar gibi halklar da ancak gençliklerinde uysaldırlar, yaşlandıkça değiştirilemez olurlar. Alışkılar bir kere yerleşti de önyargılar kökleşti mi onları yeniden düzene koymak istemek tehlikeli ve boş bir girişimdir. Halk kötülüklerinin yok edilmesi adına onlara dokunulmasını istemez. O bu konuda hekimin yüzünü görür görmez titremeye başlayan aptal ve korkak hastalara benzer.”* Bu görüşler demokrasi inancını zedeleyecek görüşlerdir. Nitekim Rousseau aynı yapıtında demokrasi denilen şeyin olabilecek bir şey olmadığı açık açık söyleyecektir. Der ki o: *“Genel anlamda alındığında gerçek demokrasi hiçbir zaman olmadı ve hiçbir zaman olmayacak. Büyük bir topluluğun yönetmesi ve küçük bir topluluğun yönetilmesi doğal düzene aykırıdır.”*

Rousseau’dan bu yana iki yüzyıl geçti. İnsanlığın demokrasi yolunda o günden bugüne büyük bir ilerleme gösterdiğini söyleyebilmek çok güç.

XIX. yüzyılın filozofları bile birer demokrasi savunucusu olmadılar. XX. yüzyıl filozoflarının yönetimlerin niteliği konusunda neyi savunduğunu bilebilmek ve söyleyebilmek çok güç. Dünyamızın demokrasi yolunda ya da daha doğrusu bireylerin demokratik bir düşünme biçimine ulaşmasını sağlayacak bilinç yetkinliğine kavuşması yolunda büyük yollar aldığını söylemek hiç de kolay değil. Ne var ki bütün bunlar bize hiçbir zaman *insan hiçbir zaman demokrat olamayacaktır* gibilerden bir ilkeye sıkı sıkı tutunma rahatlığını getirmemelidir. Bugün gerçekten bir yandan kitlelerin geriliği ve öte yandan aydın insanların varlığını gerektiren üst kesimlerin genellikle yarı cahil insanlardan kurulmuş olması demokrasi yolunda hemen çok iyi yerlere ulaşabileceğimiz inancını bize kolay kolay duyurmayacaktır. Bununla birlikte tarihin başlarından ve özellikle Yeniçağ'ın başlarından bu yana yaşadığımız ilginç serüvenler bize demokrasi inancının boş bir inanç olmadığını ve demokrasinin gelecekteki insanlığın temel varoluş koşulu olacağını duyuruyor.

Buna göre bize düşen geleceğin demokrat insanını yaratma yolunda çaba göstermekten geri durmamaktır. Demokrasi geleceğin düşünme, yaşama, kavrama biçimidir, yüksek düzeyde toplumsallaşmış toplumun varoluş koşuludur. Toplumcu dünya görüşünün de ancak demokrasinin gelişimiyle olası olabileceğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Bugünün yetersiz bilinçleri daha yetkin bir insanlık ülküsünü oluşturacak biçimde geliştikçe kafalar demokrasiye yatkın duruma gelecektir. Sürü bilincinden insan olma bilincine doğru aralıksız gelişen insanlık, bize öyle görünüyor ki, gelecek zamanlarda demokrasiyi tam anlamında gerçekleştirecektir. Bunun için her şeyden önce demokrat olmanın bir düşünce yetkinliğini gerektirdiği konusunda inançlı olmamız ve geleceğin demokrat insanını oluşturma yolunda teker teker çaba göstermemiz zorunludur. Demokrasinin bir rejim olmaktan önce bir düşünce biçimi, bir sezîş, bir kavrayış, bir anlayış, bir bakış biçimi olduğunu unutmamalıyız. Bu iş nasıl olsa bugün olmayacak, öyleyse demokrasiyi gelecek zamanlara bırakalım ve biz bugün dünyanın her yerinde oynanmakta olan demokrasi oyununa kendimizi alıştıralım görüşü insanca bir görüş olamaz. Her kişi demok-

ratlığı önce kendi dünyasında gerçekleştirmeye çalışmalıdır. Bu olursa geleceğin ortaklaşabilen, paylaşabilen, kendini başkalarına adayabilen insanını şimdiden oluşturmaya başlayabiliriz.

Demokrasi inancı her şeyden önce *başkasına saygılı olma* kavrayışında anlatımını buluyor. Başkasının da benim kadar önemli ve saygıdeğer olduğunu sezdiğim anda kendimi onun ortağı gibi duyarım: benim ona gereksininim vardır, onun da bana gereksinimi olmalıdır. Bunun için binlerin kendilerini bencillikten arındırarak küçük hesapların dışına çıkabilecek yetkinliğe ulaşması gerekiyor. Kant'ın yerden göğe hakkı vardır; usumuzu kullanma yürekliliğini göstermek ve onu iyi kullanmak, bu yolda küçüklüklerimizi kendi varlığımızda yoketmek düşüyor bize. İnsan uzun yüzyıllar boyu kendi küçüklükleriyle savaştı ama onu yeterince gideremedi. Bencillikler, tembellikler, korkaklıklar bizi her zaman daha üst düzeyde insan olma koşullarına ulaşmaktan alıkoydu. İnsanlar birbirlerine gelin hep birlikte küçüklüklerimizin üzerine gidelim dedikleri gün dünya bambaşka bir dünya olacak.